

De Dwaling

De geboorte van een toneelstuk in het handschrift
van een 15-jarige J.J. Cremer

Een niet-gepubliceerd toneelstuk uit 1842, overgeleverd in zijn
oorspronkelijke vorm. Een unieke inkijk in het vroege werk van een
van Nederlands' geliefde schrijvers.

Een Toneelstuk uit Noodzaak

Oosterbeek, 1842. De 15-jarige J.J. Cremer wil op een familiefeest een toneelstuk opvoeren. Het probleem: hij kan geen geschikt stuk vinden waar precies zeven personen in voorkomen. Zijn oplossing: hij schrijft er zelf een.

“Daar wij den avond van eenen feestdag gaarne aangenaam doorbrengen wilden, zoo besloten wij een klein tooneelstukje te vertoonen, doch daar wij geen geschikt tooneelstukje vinden konden (*) nam ik het op mij, om er een te vervaardigen...”

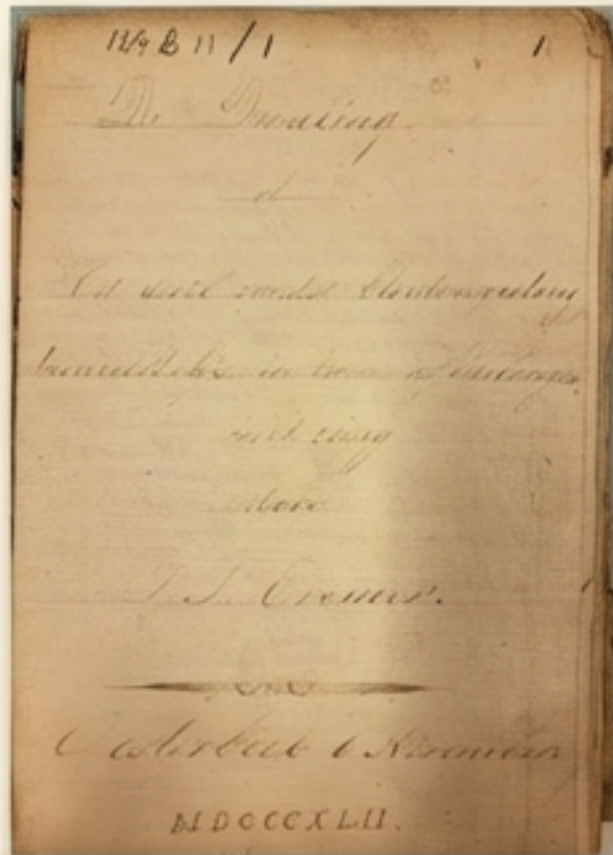

(*) namelijk geen waar 7 personen in voorkwamen.

Twée Versies, Eén Verhaal

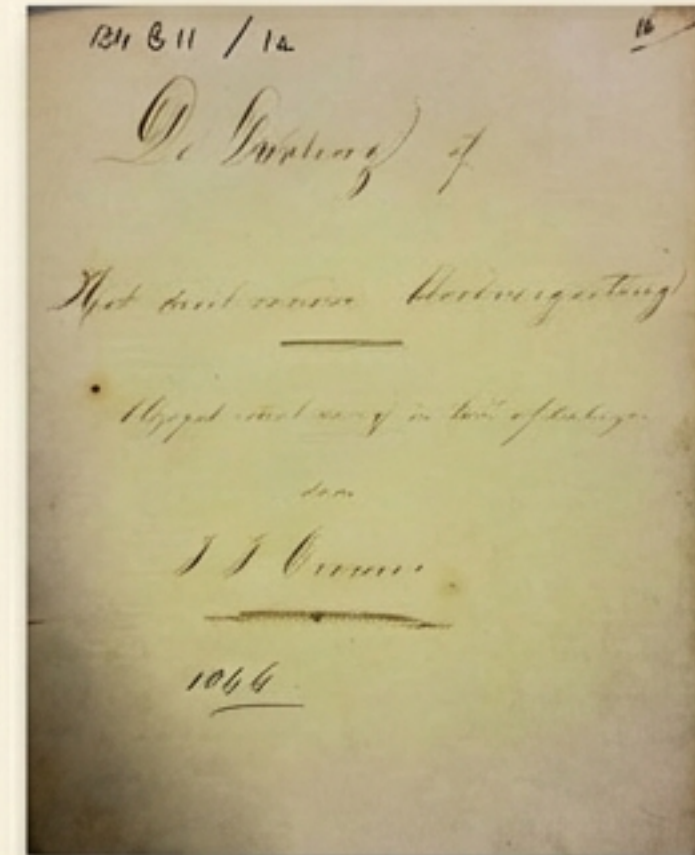
1842

De eerste versie, gedateerd 2 oktober 1842. Cremer noemt het zelf 'sprankelend' en 'jongensachtig', maar verontschuldigt zich al in het voorwoord voor 'fouten en ongerijmde uitdrukkingen'.

1844

Twee jaar later verfijnt Cremer zijn werk. De 'ongerijmde uitdrukkingen' zijn verwijderd en er zijn liedteksten toegevoegd, maar volgens kenners mist het de oorspronkelijke sprankeling.

Deze presentatie focust op de levendige, oorspronkelijke versie uit 1842.

Het Dilemma: Liefde, een Eis en Twee Rivalen

Het verhaal draait om Betje, haar oom en voogd Blankaard, en haar twee aanbidders.

Blankaard: Gepensioneerd kamerheer, kwelt zich om zijn jicht.

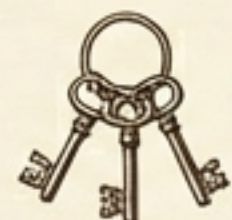
Betje: Zijn nicht, verliefd op Verpieux.

Verpieux: Een slimme, maar niet rijke advocaat.

Langres: Een domme, maar eervolle officier.

Pompoen: De oude, listige bediende van Blankaard.

Patrosta & Roggenhaan: De secondanten.

De Eis van Oom Blankaard:

*...ja niemand dan een geleerde zal mijn nichtjes hand bekomen...
Langres moet eenen geleerden worden en dan is de zaak in orde.*

List Tegenover Domheid

De strijd om Betje's hand is er een van verstand. De sluwe advocaat Verpieux staat lijnrecht tegenover de officier Langres, die volgens Betje 'noch lezen noch schrijven' kan.

Langres vraagt Verpieux om les: *"...mij les te geven in de wetenschappen als ook in het lezen en schrijven."*

Verpieux's sarcastische vraag: *"moet een officier dan knap zijn?"*

Langres' onnozele antwoord: *"Neen maar om ... om hoger in rang te komen."*

De List van de Valse Brief

Stap 1

Langres vraagt Pompoen een briefje te schrijven, omdat hij zelf niet kan schrijven en haast heeft.

Stap 2

Pompoen laat Langres zijn naam onderaan een leeg vel papier zetten.

Stap 3

Zodra Langres weg is, schrijft Pompoen een brief *namens* Langres waarin deze afscheid neemt van Betje om kapitein te worden in Oost-Indië.

...overmorgen moet ik een transport naar de Oost-Indien gelijden... mijn fortuin mag ik niet met voeten treden; overmorgen vertrek ik dus leef gelukkig... ik zie dus geheel van uwe hand af.

*p.s. Ik beveel in uwe aandacht den heer Verp:
Een braaf mensch. Trouw die!*

De Uitdaging: Een Duel om Betje's Hand

Pompoen geeft de brief aan Blankaard, die woedend is. Als Langres arriveert, ontdekt hij het bedrog en barst uit in woede tegen Pompoen.

De Oplossing van Verpieux:

Hoor mijnheer Blankaard. Langres is een bekwaam kampvechter, laat ons om Betjes hand vechten. De overwinnaar zal haar man zijn.

De Regel: ...die zich, na het gevecht, het eerst aan u vertoond, is overwinnaar.

De Muzikale en Intellectuele Intermezzo's

Het stuk is doorspekt met liederen, vaak met verwijzingen naar grote denkers. Dit toont de belezenheid van de jonge Cremer en voegt een speelse, intellectuele laag toe.

De Vluchtpoging (Verpieux & Betje)

*'k voeg de Henriade van Voltaire
bij d'Emile van Boissau [Rousseau].*

*En de werken van Maulière
[Molière] bij die van Jean Jacques
Rousseaux.*

Blankaards Argument (Over Langres' domheid)

*Gij zegt hij heeft niet veel verstand
maar wat is daar toch aangelegen.*

*Hoe menig ambtenaar in ons land
heeft met zijn ambt verstand gekregen...*

*Hij vraagt hetgeen hij zelf niet weet
en laat een ander voor zich denken.*

De Climax: Het Duël zonder Bloedvergieten

De Voorbereiding

De rivalen treffen elkaar voor het duel. Pompoen heeft zich verstopt onder een grote mand om alles te kunnen zien.

Verpieux's Slimme Zet

Verpieux weet dat hij niet kan schermen tegen een militair. Hij stelt voor om met pistolen te vechten.

De List

Hij geeft Langres een pistool en zegt, veinzerij van verdriet: *"Ach! Ik weet dat ik toch het onderspit zal moeten delven schiet gij het eerst."*

Het Schot

Langres schiet. Verpieux valt ter aarde. De secondanten vluchten en er klinkt een trommel achter de schermen.

De Moordenaar in de Mand

De Paniek:

Langres, denkend dat hij een moordenaar is, raakt in paniek:

“O! hemel ik een moordenaar, waar zal ik mij bergen, daar komen de soldaten... en ik word onthalst...”

De Schuilplaats:

Hij ontdekt de mand waar Pompoen onder zit en sneekt om zich te mogen verstoppen.

Het Plan Voltooid:

Pompoen laat Langres onder de mand schuilen en helpt de ‘dode’ Verpieux overeind.

“Mr. Verpieux komt spoedig en gaat naar Betje; Langres zit goed bezorgt.”

De Schim Leeft en Claimt de Bruid

De Overwinnaar

Verpieux presenteert zich als eerste aan Blankaard en Betje en is dus de winnaar. Langres, nog steeds onder de mand, hoort alles.

Langres:

"Wel satans, de schim van den vermoorden aan Betjes hand."

Verpieux:

"Ja en die schim mijnheer Langres, spreekt, leeft en heeft Betje tot vrouw."

De Uitleg

"Ik gaf u een pistool, gij gaat vuur, ik viel, doch was geen zins gedood want de pistolen waren slechts met los kruid geladen."

Langres' Reactie

"O! wat was ik dom mij zoo te laten misleiden... Wel aan behoudt Betje en zijt met haar gelukkig."

Uw Echt is dus Gecontracteerd

De Zegen: Blankaard, overtuigd van Verpieux's verdiensten
(en zijn achtduizend op interest), geeft zijn zegen.

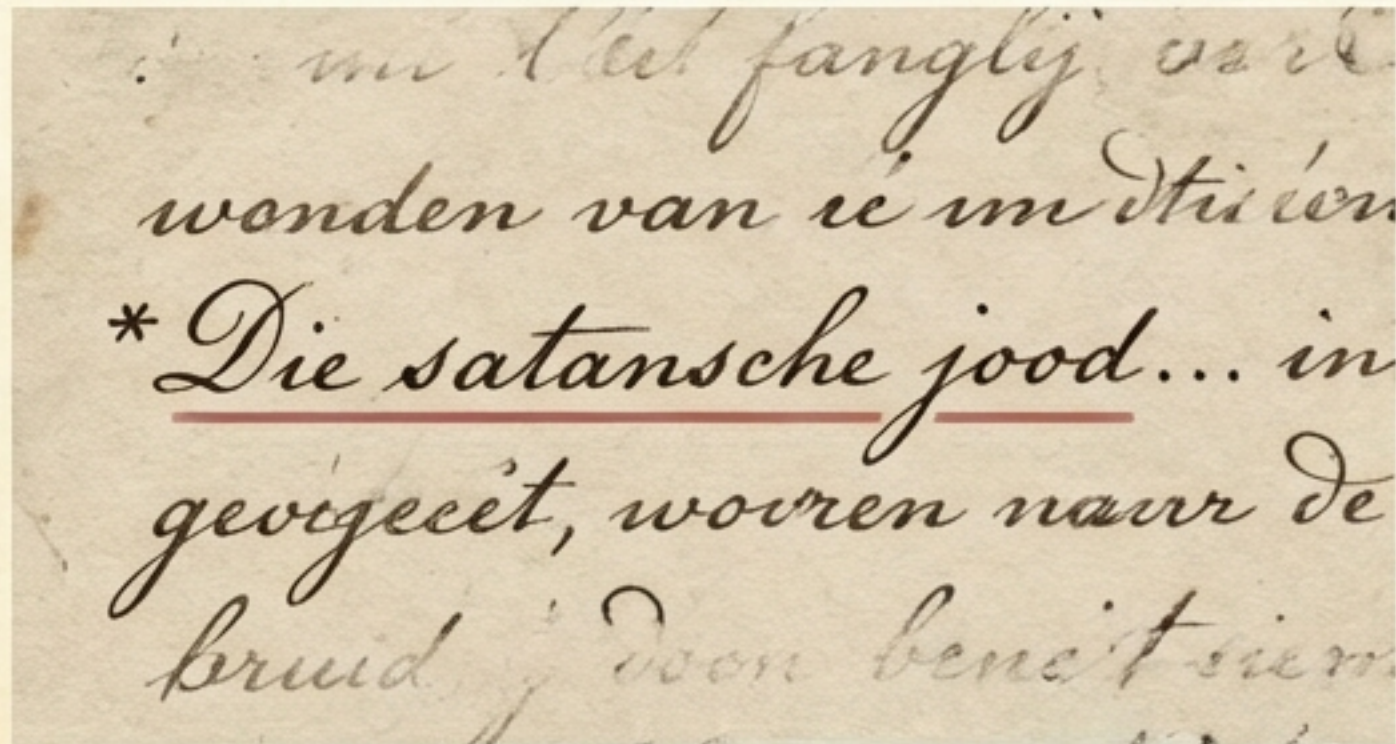
Het Slotlied:

*Uw echt is dus gecontracteerd
Moog u bestaan ook reüceren
Dat gij lui nimmer disputeerd
Nooit moet g'elkander chagrineren...*

De Zelfkritiek van een Jonge Meester

In zijn voorwoord van 1842 vroeg Cremer al om 'verschooning voor de menigte fouten en ongerijmde uitdrukkingen'.

Het Voorbeeld

De Correctie

Cremer herkende dit blijkbaar zelf als een 'ongerijmde uitdrukking'. In de herziene versie van 1844 is deze hele zinsnede verwijderd.

Inzicht: Dit toont de vroege ontwikkeling van Cremers literaire en maatschappelijke gevoeligheid, zelfs op jonge leeftijd.

Van Familiefeest tot Nationaal Erfgoed

‘De Dwaling’ werd nooit gepubliceerd, maar het bleef bewaard. Wat begon als een slimme oplossing voor een avond entertainment, is nu het eerst overgeleverde werk van J.J. Cremer.

De Legacy: Het originele handschrift, een tastbaar bewijs van jeugdig talent en creatieve vonk, is nu in het bezit van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, waar het kan worden ingezien.

Een dwaling die de juiste weg vond naar de geschiedenis.
